

ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**Навчально-науковий інститут
агротехнологій, селекції та екології**

Кафедра землеробства і агрохімії ім. В.І. Сазанова

ЧЕТВЕРТІ САЗАНОВСЬКІ ЧИТАННЯ

**АГРАРНА НАУКА І ОСВІТА:
ПОСТАТІ, ЗДОБУТКИ, ПЕРСПЕКТИВИ**

Матеріали всеукраїнської науково-практичної
конференції
присвяченій 105-річчю заснування
Полтавського державного аграрного університету та
Навчально-наукового інституту
агротехнологій, селекції та екології

25 березня 2025 року

УДК: 631.58:631.8:001-029-9

Четверті Сазановські читання : Аграрна наука і освіта: постаті, здобутки, перспективи. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції присвячена 105-річчю заснування Полтавського державного аграрного університету та Навчально-наукового інституту агротехнологій, селекції та екології. м. Полтава, 25 березня 2025 р. Полтава: РВВ ПДАУ, 2025. 90 с.

ISBN 978-617-8466-19-0

Збірник вміщує матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції присвячена 105-річчю заснування Полтавського державного аграрного університету та Навчально-наукового інституту агротехнологій, селекції та екології та вміщує розділи: історія аграрної науки й освіти, видатні постаті; актуальні питання землеробства, агрохімії, ґрунтознавства та рослинництва. Призначений для наукових співробітників, викладачів, студентів й аспірантів вищих навчальних закладів, керівників і спеціалістів сільськогосподарських підприємств.

The collection contains the materials of the All-Ukrainian Scientific and Practical Conference dedicated to the 105th anniversary of the founding of Poltava State Agrarian University and the Educational and Research Institute of Agrotechnology, Breeding and Ecology and includes the following sections: history of agrarian science and education, prominent figures, topical issues of agriculture, agrochemistry, soil science and crop production. It is intended for researchers, teachers, students and graduate students of higher education institutions, managers and specialists of agricultural enterprises

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ: Галич О.А. – професор, ректор університету (**головний редактор**); Маренич М.М. – доктор с.-г. наук, директор Навчально-наукового інституту агротехнологій, селекції та екології (**заступник головного редактора**); Поспелов С.В. – доктор с.-г. наук, завідувач кафедри землеробства і агрохімії ім. В.І. Сазанова (**відповідальний редактор**); Олєпир Р.В. – кандидат с.-г. наук, доцент кафедри землеробства і агрохімії ім. В.І. Сазанова (**відповідальний секретар**); Онїпко В.В. – доктор педагогічних наук, професор кафедри землеробства і агрохімії ім. В.І. Сазанова; Міщенко О.В. – кандидат с.-г. наук, професор кафедри землеробства і агрохімії ім. В.І. Сазанова; Ласло О.О. – кандидат с.-г. наук, доцент кафедри землеробства і агрохімії ім. В.І. Сазанова; Тараненко С.В. – кандидат с.-г. наук, доцент кафедри землеробства і агрохімії ім. В.І. Сазанова; Гордєєва О.Ф. – кандидат с.-г. наук, доцент кафедри землеробства і агрохімії ім. В.І. Сазанова; Біленко О.П. – кандидат с.-г. наук, ст. викладач кафедри землеробства і агрохімії ім. В.І. Сазанова; Воропіна В.О. – асистент кафедри землеробства і агрохімії ім. В.І. Сазанова.

Рецензенти:

Гангур В.В., доктор с.-г. наук, завідувач кафедри рослинництва ПДАУ;

Тищенко В.М., доктор с.-г. наук, завідувач кафедри селекції, насінництва і генетики ПДАУ;

Рекомендовано до видання Вченою радою Навчально-наукового інституту агротехнологій, селекції та екології Полтавського державного аграрного університету (протокол № 8 від 10 квітня 2025 р.)

Матеріали подаються в авторській редакції мовами оригіналів. Відповідальність за зміст і достовірність поданих матеріалів та наведених даних несуть автори.

ISBN 978-617-8466-19-0

©Полтавський державний аграрний університет, 2025

ЗМІСТ

ІСТОРІЯ АГРАРНОЇ НАУКИ Й ОСВІТИ, ВИДАТНІ ПОСТАТІ

Микола ОПАРА: освітянин, дослідник та організатор науки: круглий стіл з нагоди 85-річчя від дня народження.....	5
Опара Н.М. В гармонії з природою (спогади про батька).....	11
До 85-річчя МИКОЛИ МИКОЛАЙОВИЧА ОПАРИ.....	13
Поспелов С.В., Воропіна В.О., Олєпір Р.В., Міщенко О.В., Гордєєва О.Ф. Історичні і агротехнологічні аспекти вивчення локалізації внесення добрив в Полтавському державному аграрному університеті.....	16
Апостол Т.М. Роль О.Г. Набоких у започаткуванні природно-сільськогосподарського районування на українських землях.....	29
Вергунов В.А. «Наукова система ґрунту» американського професора Г. Кембелла для ведення землеробства в посушливому кліматі – один із предвісників «Полтавського експерименту» 1973–1988 рр	32
Самородов В.М., Кузьменко Н.В. Досліднополець Георгій Жуков (1879 – після лютого 1960 (?): біографія у плині часу.....	39
Самородов В.М., Поспєлова Г.Д., Коваленко Н.П. Повитиця (<i>Cuscuta L.</i>) на Полтавщині: історія появи та боротьби з нею в агроценозах.....	44
АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗЕМЛЕРОБСТВА, АГРОХІМІЇ, ҐРУНТОЗНАВСТВА ТА РОСЛИННИЦТВА	
Водяник А.В., Поспєлов С.В. Люцерна як елемент стабілізації агровиробництва.....	47
Глущенко Л.Д. Зміна загальних показників вуглецю та групового складу гумусу за впливу антропогенних та природних факторів.....	51
Даніленко Є.В., Міщенко О.В. Мікродобрива на кукурудзі за різних схем вирощування.....	54

ПОВИТИЦЯ (*CUSCUTA L.*) НА ПОЛТАВЩИНІ: ІСТОРІЯ ПОЯВИ ТА БОРОТЬБИ З НЕЮ В АГРОЦЕНОЗАХ

Самородов В. М., доцент кафедри захист рослин
Поспелова Г. Д., канд. с.-г. наук, доцент кафедри захист рослин
Коваленко Н. П., канд. с.-г. наук, доцент кафедри захист рослин
Полтавський державний аграрний університет
e-mail viktor.samorodov@pdau.edu.ua

Історія синантропізації флори України важлива складова частина фітоценології [2]. Не менше значення має вона для розуміння питань захисту культурних рослин від шкідливих організмів, надто таких небезпечних, як рослини-паразити [1, 4]. До останніх відносяться представники роду Повитиця (*Cuscuta L.*). У більшості літературних джерел часом їх появи в агроценозах України вважають 1913 або 1914 рр. [6]. Але, на нашу думку, це не відповідає часу їх поширення на теренах Полтавщини. Тому маємо змогу стверджувати, що в даному регіоні антропохорна поява повитиць відбулася значно раніше, а саме на початку ХХ століття. У цьому нас переконала публікація в журналі «Хуторянин» [6]. На жаль вона пройшла поза увагою дослідників синантропних рослин, як минулих часів так і сьогодення [5].

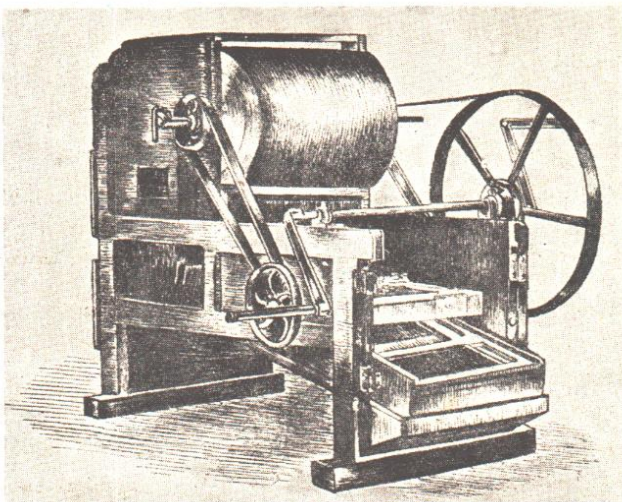
Цікаво й те, що згадана розвідка пов'язана із діяльністю знаменитого Полтавського дослідного поля, якому восени 2024 р. виповнилося 140 років і яке згодом було перетворено у Полтавську сільськогосподарську дослідну станцію [3]. Саме її вважають одним із трьох найбільш визначних центрів з вивчення бур'янів України [2]. І хоч автор статті підписав її криптонімом Ю. С., можемо стверджувати, що це третій директор Дослідного поля Юрій Юрійович Соколовський (1875-1922). В цій установі він був спершу практикантом (1898 р.), згодом помічником директора (1898-1899 рр.), а від 1899 р. по 1905 р. директором і водночас завідувачем відділу рільництва. Через це він зажив слави неперевершеного методиста та знавця сільськогосподарської дослідної справи [3].

Із викладеного ним матеріалу дізнаємося про те, що восени 1902 р. Дослідне поле отримало чимало листів від аграріїв із запитом як краще боротися із повитицею на посівах конюшини та люцерни [6]. Автор зазначав, що у Полтавській губернії зустрічаються три її види, а саме: п. європейська,

п. льонова, п. конюшинна. Якщо п. льонова за даними Ю. Ю. Соколовського мала вузьку спеціалізацію і паразитувала лише на рослинах льону, то для інших видів за його даними був характерний більш широкий трофічний зв'язок. Для п. конюшинної рослинами-живителями головним чином були культурні види бобових, такі як конюшина, люцерна, еспарцет та вика. Ще більше видів рослин-господарів відмічено для п. європейської: кропива, коноплі, хміль, боби, вика, верба і навіть вільха.

В статті викладено докладний опис кожного із згаданих видів повитиць. Все це свідчення глибокої обізнаності Ю. Ю. Соколовського у їх біології. Крім того наведено декілька красномовних прикладів наявності насіння повитиць в імпортованому насіннєвому матеріалі конюшини червоної та люцерни посівної. Наведені посилання на дані Варшавської контрольно-насіннєвої станції, коли згадані багаторічні трави на 33 % були засміченими насінням повитиць. Акцентувалася увага читачів на тому, що у Германії і Швейцарії, де на той момент були вже створені контрольно-насіннєві станції, такого посівного матеріалу ніхто навіть не зміг би продати, а от на теренах країни, у якій жив автор статті, таке спостерігалось, ось чому Ю. Ю. Соколовський радив усім зацікавленим господарям, які б воліли мати гарантії чистоти посівного матеріалу звертатися за його купівлею лише до насіннєвих фірм Варшави. Бо вони надавали свідоцтво контрольно-насіннєвої станції, яке гарантувало чистоту посівного матеріалу від насіння повитиць. Виходячи з цього, науковець жалкував про відсутність таких документів на його батьківщині. В своїй роботі він доводив до зацікавлених осіб ідею про те, що треба мати суворі закони про нерозповсюдження повитиці, наприклад такі, які були на той момент у Франції, або у деяких землях Германії [6].

Юрій Юрійович для боротьби із повитицею радив обов'язково проводити очищення насіннєвого матеріалу. Для цього він рекомендував використовувати віялку братів Робер під назвою «Кускута», яку можна було замовити зі складу фірми Гельферіх-Саде.

Судячи із наведеного матеріалу, розповсюдження повитиці в 1902 р. хоч і носило масовий характер, але мало локальний прояв. Для його

обмеження єдиною порадою боротьби з рослиною-паразитом було розкладання і підпалювання соломи на поверхні «осередку зараження» [6].

Тож бачимо, що фізико-механічні методи боротьби із повитицею майже за 125-річний часовий проміжок практично не змінилися. Як тоді, так і нині потрібно неухильно дотримуватися контролю чистоти насінневого матеріалу, а також здійснювати локальні осередки зростання повитиці.

У підсумку варто підкреслити історико-агрономічну цінність розглянутої публікації Ю. Ю. Соколовського. Взявши її за увагу і розглянувши сучасний стан розповсюдження повитиці можемо констатувати, що на Полтавщині через низку природних, історичних і соціальних умов фітоінвазія повитиць не припиняється більше як 100 років. При цьому найбільш розповсюдженими видами залишаються п. європейська та п. конюшинна. За вказаний часовий період вони отримали в Полтавській області високий ступінь натуралізації.

Список використаних джерел

1. Половинчук О., Калантур К. Повитиця – бронзовий призер карантинного рейтингу. *Пропозиція*. 2014. № 12. С. 94-97.
2. Протопопова В. В. Адвентивні рослини лісостепу і степу України. Київ: Наукова Думка, 1973. 190 с.
3. Самородов В. М., Кигим С. Л. Полтавське сільськогосподарське товариство (1865-1920 рр.): історія, звичаї, першопостаті / Наук. ред. В. М. Самородов. Полтава: Дивосвіт. 2015. 160 с.
4. Чибеліс Н. Ю. Бур'яни роду Повитиць. Біологічні особливості та способи локалізації й зниження. *Карантин і захист рослин*. 2005. №1. С. 14-16.
5. Чужорідні види флори України: роки і автори: Бібліографічний покажчик. Вип. 10. / Упорядн. Р. І. Бурда, В. В. Протопопова, М. В. Шевера, С. М. Конягін, О. О. Кучер. Київ. 2023. 253 с.
6. Ю. С. [Соколовский Ю.]. Что такое «повилика» и как бороться с ней (С Полтавского опытного поля). *Хуторянин*. 1902. № 44. С. 797-799.